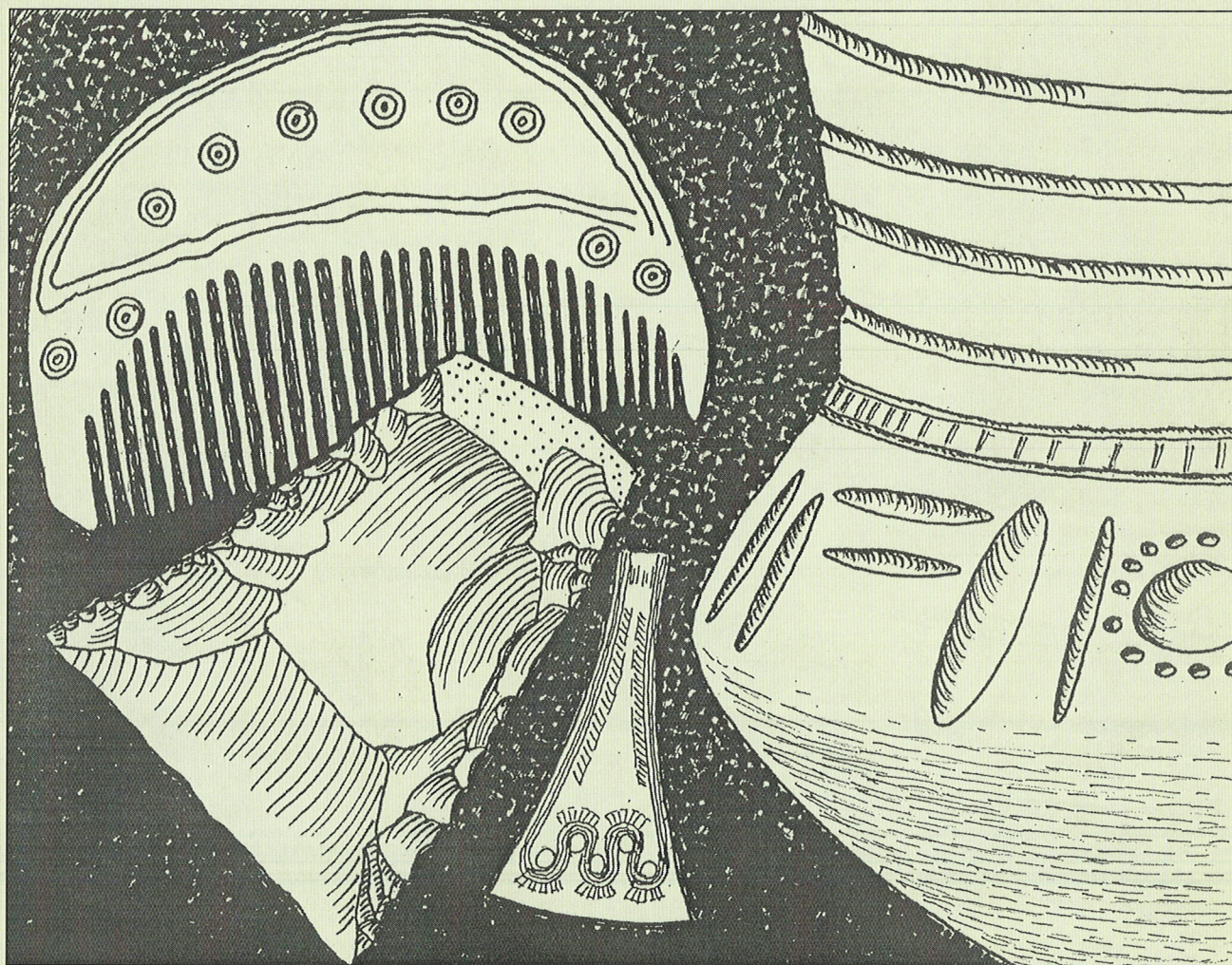

Stenåldersboplats i Hästevik

Torslanda 153 | Boplats
Förundersökningar | Göteborgs kommun

Patrik Hallberg, Lillemor Olsson, Ulf Ragnesten

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs Stadsmuseum 2003
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.stadsmuseum.goteborg.se

REDAKTION
Stina Andersson
Ulf Ragnesten
Johan Wigforss

OMSLAGETS GRAFISKA FORM OCH LAYOUT
Mimmi Andersson
Teckning: Hans Dillner

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

FORNLÄMNING TORSLANDA'153

Arkeologiska förundersökningar, boplats

I samband med husbyggnation och avstyckning på tre fastigheter i Hästevik i Torslanda har Göteborgs Stadsmuseum på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götaland genomfört arkeologiska förundersökningar inom fornlämningen Torslanda 153 åren 1999, 2002 och 2003. Förundersökningarna genomfördes med hjälp av en liten grävmaskin samt med handgrävda provgropar. Avsikten med de arkeologiska ingreppen var att fastställa hur omfattande det mesolitiska inslaget var på fastigheterna samt avgöra om det fanns boplatsanläggningar och kulturlager.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut nr:	220-29702-99, 431-60261-2002 och 431-30418-2002
Uppdragsgivare:	Gunilla Claesson och Lennart Kullbo (Tumlehed 2:11) Kenneth Callgard (Torslanda 3:20) Niclas Jansson och Anna Menten (Torslanda 3:74)
Läge:	Torslanda 3:20, Torslanda 3:74 och Tumlehed 2:11, Torslanda socken, Göteborgs kommun
Ekonomisk karta:	7B 1b = 7111
Koordinater i rikets nät:	X 6406.1, Y 1257.3
Grävningsorsak:	Avstyckning och bygge av enbostadshus för åretruntboende
Grävningsinstitution:	Göteborgs Stadsmuseum
Tidpunkt för undersökning i fält:	99-08-18 – 99-08-19, 02-06-07 och 03-04-08
Undersökt yta:	Totalt 97,2 m ² , fördelade på 25 m ² , 40,2 m ² resp 32 m ²
Antal arkeologtimmar i fält:	26, 16 resp 16
Antal maskintimmar:	Summa 24
Platsledare:	Ulf Ragnesten 1999, Lillemor Olsson 2002 och Patrik Hallberg 2003
Övriga deltagare i fält:	Marita Larsson 1999, Else-Britt Filipsson 2002 och Anna Gustavsson 2003

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

I Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister betecknas To 153 som boplats, ca 330x40-80 m i Ö-V riktning. Den är belägen i en västsluttande dalgång mellan berg och utgörs till största delen av bebyggda tomter. I boplatsens S kant rinner en bäck i Ö-V riktning. Boplatsen ligger mellan 10-35 m.ö.h (fig 1).

Stenåldersboplatsen To 153 ingår i ett fornlämningsrikt område med relativt hög andel stenåldersboplatser (fig 2).

UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING

Torslanda 3:20 (fig 3)

Denna fastighet var belägen söder om Norra Hjuviksvägen på stenåldersboplatsens östra del. Terrängen på fastigheten utgjordes huvudsakligen av anlagd gräsmatta. Den sydöstra och östra delen var bergig. Frukträd och buskar växte rikligt på tomtens sydvästra del, särskilt söder om det befintliga huset. Tomten sluttade svagt ned åt väster. Dess högsta del i nordost (den bergiga delen borträknad) var belägen 24 m ö h och dess lägsta del i väster 21,5 m ö h. På den nordvästligaste delen av tomten fanns en ca 20 m² stor grusbelagd yta. Tomten har således haft en relativt plan och svagt sluttande yta som varit lämplig för bosättning under förhistorisk tid.

Tumlehed 2:11

Fastigheten Tumlehed 2:11 ligger i en terrasserad sydsluttning på boplatsens centrala del. På norra delen av fastigheten är en relativt markant bergsrygg. Höjden över havet är ca 20-24 m. Tomten gränsar i söder mot Norra Hjuviksvägen och i öster mot Stenkleveliden. Över hela tomten går upplagda stensträngar, vilka utgör terrasskanter. I NV kanten av den avstyckade tomten ligger en gäststuga. Mitt på tomtens öster om stugan går berg i dagen som sluttar kraftigt mot SV. Fastigheten utgörs av trädgård och är rikligt bevuxen med planterade träd och buskar.

Torslanda 3:74

Denna tomt ligger söder om den föregående fastigheten Tumlehed 2:11 och gränsar i norr till Norra Hjuviksvägen. I söder avgränsas fastigheten av en bäck nedanför en bergskant och i väster gränsar den mot ett glest skogsparti. Terrängen består i huvudsak av en svagt sluttande anlagd gräsmatta, utom i den NÖ delen där en del större träd och buskar växer. Höjden över havet är ca 19-21 m. Förutom bostaden finns även en friggebod i SV och ett garage i NV på fastigheten.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

Arkeologiskt material har insamlats vid flera tillfällen på bopplatsen som framgår av nedanstående tabell. Den första insamlingen gjordes 1916. I detta ytplockade fyndmaterial finns bl.a. en slipsten, kärnyxor och en skivvyxa samt ett relativt rikligt neolitiskt material. Flera av fynden är plockade i en tidigare åker. Fynden tyder på att bopplatsen tillhört såväl äldre som yngre stenålder. Bopplatsen har förundersökts tidigare vid två tillfällen: dels inför en husbyggnation 1991 på fastigheten Torslanda 3:21(Ragnesten 1991), dels för telekabel i Norra Hjuviksvägen på 1970-talet (PM i Stadsmuseets arkiv).

SAKORD	ANTAL	ÅR INSAMLAT / INKOMMET TILL MUSEET
Slipsten	1	1916
Kärna	4	1916, 1974
Kärnyxa	4	1916, 1939, 1991
Kärnborr	1	1916
Skivskrapor	3	1942
Skivvyxa	1	1942
Spånkärnor	2	1939, 1942
Spån	13	1916, 1920, 1935, 1939
Ryggsån	1	1916
Pilspetsar m tånge	2	1916, 1920
Avslag/Skärvor	77	1916, 1920, 1935, 1939, 1973, 1974, 1991
Avslag/Skärvor m bearbetning	8	1935, 1942, 1973
Tillslaget flinstycke	1	1974
Övrig flinta	13	1973

De tidigare fynden har inv. nr GAM 10232-10244, 6695 (år 1916), 30388-30390 (1920), 53816-53820 (1935), 59431-59435 (1939), 69159-69164 (1942), 49257:1-3 (1973), 49388:1-3 (1974), 49699:1-5 (1991).

MÅLSÄTTNING

Avsikten med de arkeologiska ingreppen har varit att fastställa omfattningen av det neolitiska respektive det mesolitiska inslaget på fastigheterna samt att avgöra om det fanns tillhörande fasta boplatzanläggningar och kulturlager samt att undersöka vilka förutsättningar som fanns inför en eventuell slutundersökning.

UNDERSÖKNINGSMETOD

Förundersökningarna på de tre fastigheterna utfördes med maskingrävda sökschakt och i vissa fall handgrävda provgropar. Schakten och groparna fördelades relativt jämnt över tomterna (fig 3). Schakten grävdes genomgående till ett djup av ca 130-160 cm. Provgroparna var ca 0,5 x 0,5 m och grävdes till varierande djup.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

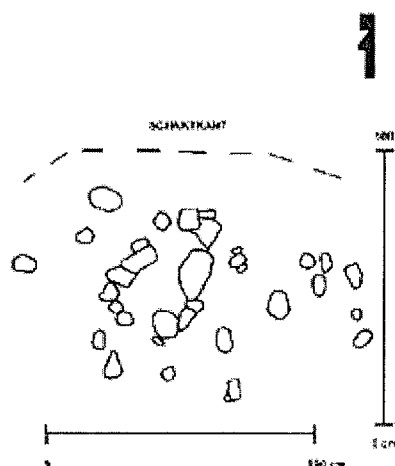
Torslanda 3:20

Under förundersökningen påträffades i schakten NV om huset flera flintavslag bl.a. med retusch (se bifogad fyndtabell). Därtill påträffades bl.a. en avslagsskrapa, en kärnyxa och flera övriga kärnor. I ett av schakten, S2, påträffades ett mörkfärgat lager bestående av fin sand och 5-15 cm stora stenar, vilka inte ingick i någon iakttagbar konstruktion. Tjockast var kulturlagret i schaktets NÖ del. Inga anläggningar påträffades i detta schakt. Det var också det schakt vari det framkom flest fynd.

Ca 11 m väster om schakt 2 drogs ytterligare ett schakt, S3, i vilket det i den norra delen påträffades en anläggning, A1 (se skiss nedan). A1 bestod av ett lager med 30-talet klumpstenar, 15-40 cm stora. Stenarna utgjordes endast av ett lager och låg i ett lager grå, fin sand ca 15 cm under markytan. Slagen flinta påträffades relativt ytligt i anläggningen. En stor del av fynden från S3 härrör från A1. Under sanden och följaktligen under anläggningen kom ett brunt gruslager över hela undersökningsområdet. Detta gruslager tillhörde inte anläggningen. I kanten av anläggningen påträffades en nedgrävd elledning. Här var marken således omrörd.

Det är oklart vilken funktion A1 har haft. Fynden i anläggningen tyder på att den är förhistorisk. Den rikliga förekomsten av flintredskap kring anläggningen tyder dessutom på att den hör hemma i stenålder. Möjligen kan anläggningen ha haft en funktion i samband med tillverkningen av flintredskapen.

Anläggning 1.
Planskiss.

Tumlehed 2:11

I schakt 3 påträffades recent material. Enligt uppgift från fastighetsägaren skall platsen där i kring ha utgjort en tipp. För övrigt var samtliga schakt förutom schakt 3 och 5 fyndförande.

Emellertid påträffades inget kulturlager. Flintmaterialet bestod till viss del av svallad och vitpatinerad övrig flinta och avslag. Bland redskapen påträffades två stycken sidofragment från en kärna, två stycken avslag med retusch samt en övrig kärna med plattform. Fynden säger inget ytterligare om boplatsen än att den tillhör mesolitisk tid. Inga boplatsanläggningar påträffades i schakten.

Torslanda 3:74

Samtliga schakt utom schakt 5 och 6 var fyndförande på denna fastighet. Stora delar av flintan var slagen (se bifogad fyndtabell). Under förundersökningen påträffades inget kulturlager eller några anläggningar. I schakt 1 var fynden koncentrerade till den södra delen och i schakt 2 till den östra. Merparten av det påträffade flintmaterialet i samtliga schakt återfanns i det sandiga jordlagret direkt under matjorden, med början på ca 30 cm djup. En plattformskärna, flertalet övriga kärnor, ett avslag med retusch och ett mikrospån påträffades i de olika schakten. En stor del av flintmaterialet bestod av svallad och vitpatinerad övrig flinta.

FYNDBESKRIVNING

Torslanda 3:20

Bland de fynd (se bifogad fyndtabell) som påträffades här fanns enstaka redskap såsom en kärnyxa, en avslagsskrapa, fyra stycken avslag med retusch, två stycken avslag med tillslagningskant samt ett bryne av diabas. Vidare påträffades rikligt med avslag (104 st) samt fyra plattformskärnor. Två kärnfragment och fem övriga kärnor påträffades också. En mindre mängd av den flinta som påträffades var vitpatinerad och endast en del var svallad.

Tumlehed 2:11

Ett fåtal redskap påträffades inom fastigheten. Dessa bestod av två stycken avslag med retusch, ett stycke med tillslagningskant samt ett övrigt redskap. Dessutom påträffades 86 st avslag, en mikrospånkärna, en plattformskärna och ett kärnfragment. En del av materialet var svallat och vitpatinerat.

Torslanda 3:74

Fynden som påträffades var en plattformskärna, fyra övriga kärnor, två övriga redskap, 43 avslag varav ett med retusch, ett spån och ett mikrospån. Merparten av materialet var vitpatinerat och en del även svallat.

Flintan har sorterats enl. "Sorteringsschema för flinta" (Andersson, S, m.fl. 1978). Övrig flinta tillvaratogs ej.

Sammanfattningstabell för samtliga tre förundersökningar

Sakord	St	Gr	Material	Sakord	St	Gr	Material
Avslag	2	200	Flinta	Mikrospånkärna F	9	1272	Flinta
Avslag med retusch	232	2085	Flinta	Plattformskärna C	1	429	Bergart
Avslag med							
tillslagningskant	7	138	Flinta	Plattformskärna F	1	1	Flinta
Avslagsskrapa A	1	7	Flinta	Spån	1	24	Flinta
				Stycke med			
Bryne	1	349	Bergart	tillslagningskant	1	88	Flinta
Kärnfragment A	1	10	Flinta	Övrig kärna	1	5	Flinta
Kärnfragment B	3	47	Flinta	Övrig kärna?	1	109	Flinta
Kärnyxa	1	52	Flinta	Övrigt redskap	3	133	Flinta
Mikrospån	5	591	Flinta				

TOLKNING OCH DATERING

I de sökschakt som togs upp på fastigheterna iaktogs ett delvis överlagrat material, därav bl.a. den svallade och vitpatinerade flintan. Därtill kommer kärnyxan från Torslanda 3:20, mikrospånkärnorna från Tumlehed 2:11 och Torslanda 3:74 liksom mikrospånet från sistnämnda fastighet. Dessa fynd visar att platsen utnyttjats under mesolitisk tid.

På fastigheten Torslanda 3:20 iaktogs dessutom ett kulturpåverkat lager samt en anläggning med okänd funktion. Det kulturpåverkade lagrets ytliga förekomst tyder på att detta lager inklusive A1 inte tillhör det äldsta mesolitiska skedet på platsen, utan är yngre. Antingen från slutet av mesolitikum eller början av neolitikum. Möjligen kan brynet från Torslanda 3:20 indikera att man vistats på platsen även under järnåldern.

Genom de hittills gjorda förundersökningarna på stenåldersboplaten To 153 har inte några huslämningar eller eldstäder från boplatsens verksamhet påträffats. Det går därför inte att säga vad man gjort på boplaten, eller hur många som bott där. I jämförelse med andra stenåldersboplatser bör det ha varit en grupp jägare och fångstmän som återkommit till boplaten vid lämpliga tillfällen på året. Syftet kan ha varit att ta tillvara platsens naturresurser.

SAMMANFATTNING

Inom boplatsens område har totalt fyra fastigheter undersökts, inklusive de tre nu förundersökta fastigheterna, samt delar av N Hjuviksvägen i samband med kabeldragning. Fynden från undersökningarna talar för att boplaten utnyttjats under flera perioder, företrädesvis under mesolitikum, men även under senare

perioder. Mycket av flintmaterialet är vitpatinerat och en del även svallat. Kulturlager har återfunnits på fastigheten Torslanda 3:20, där även en anläggning påträffats.

Genom att dessa tre förundersökningar utförts behöver ingen ytterligare arkeologisk undersökning företas på de aktuella fastigheterna. Fornlämningen To 153 kvarligger dock utanför dessa fastigheter.

LITTERATUR

Andersson, S, m.fl. Sorteringsschema för flinta. *Fyndrapporter* 1978, s. 215-252.

Ragnesten, U. 1991. *Rapport över arkeologisk förundersökning. Del av boplatz To 153. Göteborgs kommun 1991.* Rapport i Stadsmuseets arkiv.

Schaktning för telekabel. PM i Stadsmuseets arkiv.

Fig. 1. Läget för stenåldersboplatsen To 153 i Göteborgs kommun.
Topografiska kartan, skala 1:50 000.

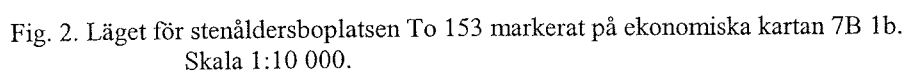

Fig. 2. Läget för stenåldersboplatsen To 153 markerat på ekonomiska kartan 7B 1b.
Skala 1:10 000.

Fig. 3. Schackplan över de tre förundersökta fastigheterna.

Fyndtabell allt material

Torslanda 3:20

GSMA

990017 : Grävningseenhet		Fyndenhet	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
001	Schakt 2		Kärnyxa	1	52	Flinta	
002	Schakt 2		Plattformskärna C	1	274	Flinta	Med tillslagningskant
003	Schakt 2		Plattformskärna C	1	109	Flinta	
004	Schakt 2		Övrig kärna	1	332	Flinta	
005	Schakt 2		Övrig kärna	1	49	Flinta	
006	Schakt 2		Övrig kärna	1	27	Flinta	
007	Schakt 2		Avslag	33	237	Flinta	Varav tre vitpatinerade
008	Schakt 2		Övrig kärna?	1	429	Bergart	Diabas, förmodligen slagen
009	Schakt 2		Bryne	1	349	Bergart	Diabas
010	Schakt 3		Avslagsskrapa A	1	7	Flinta	Vitpatinerad
011	Schakt 3		Avslag med retusch	1	39	Flinta	Vitpatinerad
012	Schakt 3		Avslag med retusch	1	9	Flinta	
013	Schakt 3		Avslag med retusch	1	7	Flinta	
014	Schakt 3		Övrig kärna	1	68	Flinta	
015	Schakt 3		Kärnfragment A	1	10	Flinta	
016	Schakt 3		Kärnfragment B	1	21	Flinta	
017	Schakt 3		Avslag	58	388	Flinta	Varav tre svallade och två vitpatinerade
018	Schakt 3	Anläggning 1	Plattformskärna C	1	36	Flinta	Vitpatinerad
019	Schakt 3	Anläggning 1	Avslag	9	66	Flinta	
020	Schakt 3	Under A1	Avslag med retusch	1	4	Flinta	
021	Schakt 3	Under A1	Avslag med tillslagningskant	1	192	Flinta	
022	Schakt 3	Under A1	Avslag med tillslagningskant	1	8	Flinta	
023	Schakt 3	Under A1	Plattformskärna C	1	136	Flinta	
024	Schakt 3	Under A1	Avslag	4	216	Flinta	Varav ett vitpatinerat

Fyndtabell allt material

Tumlehed 2:11

GSMA

020019: Grävningseenhet		Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
001	Schakt 1	Avslag med retusch	1	39	Flinta	Svallad utsida, återanvänd
002	Schakt 1	Avslag	23	118	Flinta	Varav två svallade, tre vitpatinerade
003	Schakt 2	Stycke med tillslagningskant	1	109	Flinta	
004	Schakt 2	Avslag	5	33	Flinta	Varav en svallad, tre vitpatinerade
005	Schakt 4	Kärnfragment B	1	5	Flinta	Vitpatinerad
006	Schakt 4	Avslag	15	209	Flinta	Varav fyra vitpatinerade
007	Schakt 6	Övrig kärna	1	475	Flinta	
008	Schakt 7	Avslag med retusch	1	20	Flinta	
009	Schakt 7	Övrigt redskap	1	56	Flinta	Stycke med inhak
010	Schakt 7	Plattformskärna C	1	36	Flinta	
011	Schakt 7	Kärnfragment B	1	21	Flinta	
012	Schakt 7	Avslag	21	236	Flinta	Varav en vitpatinerad
013	Schakt 8	Avslag	3	37	Flinta	Varav två vitpatinerade
014	Provgrop 1	Mikrospånkärna F	1	24	Flinta	Vitpatinerad
015	Provgrop 1	Avslag	4	30	Flinta	Varav en svallad, tre vitpatinerade
016	Provgrop 2	Avslag	4	20	Flinta	Vitpatinerade, en svallad
017	Provgrop 3	Avslag	4	24	Flinta	Varav ett delat i två bitar, en svallad
018	Provgrop 4	Avslag	5	22	Flinta	Varav två svallade, fyra vitpatinerade
019	Provgrop 5	Avslag	1	3	Flinta	Vitpatinerad
020	Provgrop 6	Avslag	1	2	Flinta	

Fyndtabell allt material

Torslanda 3:74

GSMA

030003: Grävningseenhet		Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
001	Schakt 1	Övrigt redskap	1	30	Flinta	
002	Schakt 1	Plattformsjärna F	1	88	Flinta	
003	Schakt 1	Avslag	14	77	Flinta	1 bränd
004	Schakt 2	Avslag med retusch	1	20	Flinta	Bruksretusch
005	schakt 2	Övrig järna	1	62	Flinta	
006	Schakt 2	Övrig järna	1	47	Flinta	
007	Schakt 2	Övrig järna	1	52	Flinta	
008	Schakt 2	Avslag	9	154	Flinta	
009	Schakt 3	Spån	1	5	Flinta	
010	Schakt 3	Avslag	2	32	Flinta	
011	Schakt 4	Övrig järna	1	160	Flinta	
012	Schakt 4	Mikrospån	1	1	Flinta	
013	Schakt 4	Avslag	4	97	Flinta	
014	Schakt 7	Övrigt redskap	1	47	Flinta	Retuscherad kant
015	Schakt 7	Avslag	4	12	Flinta	
016	Schakt 8	Avslag	9	72	Flinta	